

CHODSKÁ SVATBA

Jitka Kurcová

Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova: Evropa investuje do venkovských oblastí.

SŇATEK, SVATBA, VESELKA, ODDAVKY, VDAVKY

Tradiční etiketa přikazovala, aby láska byla nenápadná a skromná. To znamenalo nedávat na veřejnosti své city příliš najevo. Příležitostí, kdy se mládež setkávala, bylo ale i tak dost – robota, přástky, návštěva kostela, poutě a procesí, posvícení, trhy, tancovačky, masopust, Velikonoce, máje, svatby, pohřby. Mladý pár se na Chodsku scházel určité dny v týdnu – ve čtvrtek, v sobotu a v neděli. Namlouvání se odrazilo zejména v lidových písních. Zamilovaní si dávali vzájemně dárky. Dívka chlapci věnovala kraslice, ovoce, košile, barevné pentle, šátek. Hoch dívce daroval rozmarýn, pentle do vlasů, střevice, perník, šátek. Ten měl v lidové symbolice význam zasnubního prstenu. K projevům lásky patřilo stavění máje pod okny děvčat.

Ačkoli se svatba odbyvala v životě každého člověka – zejména křesťana – zpravidla jen jednou, byla jí dosud badateli věnována největší pozornost z celého rodinného zvykosloví. Tradiční svatby na venkově nebyly jen záležitostí mladé dvojice. Svatba byla vítanou událostí nejen pro užší okruh rodin nevěsty a ženicha i jejich příbuzenstvo a známé, ale především pro celou vesnici. Ti se svatby zúčastnili buď jako přímí účastníci nebo jako pozorovatelé, kdy chodili na tzv. číhačky, čumendu.

Svatební obřad se mohl konat až po trojím čtení ohlášek v kostele, tzv. „voznamek“. Na Chodsku se jim říkalo též „shození z kazatelny“ a platily pro všechny sociální vrstvy. Zavedl je čtvrtý lateránský koncil v roce 1215 a potvrdil tridentský koncil v letech 1545 – 1563. Předepsány byly troje ohlášky (většinou během nedělní mše) zapisované do knihy ohlášek. Pokud náleželi snoubenci k různým farním obvodům, musely se ohlášky konat na obou místech. Tímto veřejným oznámením se zjišťovalo, zda neexistují překážky k uzavření sňatku. Na našem území se jimi církevní řád řídil až do roku 1949, kdy je nový komunistický režim zakázal. Po prvním oznámení šli snoubenci k zápisu na faru a kněze obdarovali lnem, vejci, slepicí. Po druhém „voznámení“ v kostele se začali zvat svatební hosté. Ženich ani nevěsta nebyli při třetích ohláškách – věřilo se, že by mohli mít hluché děti nebo by jim nenesly slepice. Snoubence čekala ještě zkouška z katechismu a den před svatbou svatá zpověď.

Na Domažlicku ještě v 19. století chodili zvat na svatbu společně mládenci (družbové) i družičky – u příbuzných a přátel ženicha zvali mládenci, u nevěsty družičky. Dokonce se tradovalo, že na pořádnou svatbu se každý host musel zvat třikrát – od ženicha s družbou nebo nevěsty s družkou, od rodičů snoubenců a od samotných snoubenců. Na začátku 20. století se tradice ustálila – své hosty chodila zvat nevěsta s družičkou a ženich s družbou zase ty svoje, a to s předem danou řečí: *„Nemějte nám to zlé, že mi s naší všetečností bez vaší vědomosti do vašeho příbytku jsme vstoupili. Jsme posláni od pana otce, paní matky, pana ženicha, panny nevěsty, abyste se ode dneška za týden připravili a je do chrámu Páně doprovodili, až vy budete syna ženiti nebo dceru vdávati, že se vám miní ve všem dobrém odsloužiti: pochválen Pán Ježíš Kristus!“* Pozvání, a výjimkou na bohatých svatbách nebylo až 80 hostů z jedné strany, přinášeli týden před svatbou rodičům nevěsty a ženicha svatební dary v podobě naturálií, na Chodsku se tomu říkalo „pomoc“.

Během doby ohlášek se sepsala svatební smlouva, na jejímž základě se bralo téměř sto procent párů. Často to ale nebylo z lásky, hlavní slovo měly zájmy ekonomické a stavovské. Nevěsta se vybírala „očima i ušima“ a podle rovnosti s partnerem původem i majetkem. Od dívky se očekávalo věno a panenství, od obou partnerů věrnost. Svatební smlouvy byly evidovány v pozemkových knihách a vymezovaly rozsah práv a povinností vůči rodičům, sourozencům

a dalším příbuzným. Zároveň upravovaly majetkové vztahy nového manželského páru včetně výše věna (peněžní suma) a výbavy (materiálního vybavení). Po dojednání všech podmínek svatby se mohl začít pár veřejně stýkat, obecně nazývané „volání“, nebo „klepání na okýnko“. Mezi poddanými se svatební smlouvy objevily až po vydání Občanského zákoníku v roce 1811. Sepisovaly a stvrzovaly se na vrchnostenském úřadu nebo u notáře a v tradičním lidovém prostředí se jim přikládala větší váha než závětím. V důsledku likvidace soukromého vlastnictví po roce 1948 ztratily svatební smlouvy svůj význam. Od roku 1995 je u nás možnost uzavřít tzv. předmanželskou smlouvu.

Teprve po sepsání svatební smlouvy během námluv se mohlo stanovit datum svatby. Ale ani to nebylo jednoduché. Církev zakazovala období adventu, velikonočního půstu a také dobu rodinného smutku za zemřelého. Kromě toho musíme vypustit i neděle (mše), pátek (den smutku kvůli ukřižování Krista) a čas pro sezónní práce (červen, červenec, srpen). Středověká květnová pověra „svatba v máji, brzo na máry“ se znovu rozšířila až ve 20. století. Ideální den pro oddavky, „voradby“, se jevilo u bohatých vrstev pondělí nebo úterý, u nemajetných čtvrtek, sobotu přinesla až industrializace 19. století. Nejideálnějším časem byla doba od října do listopadu. Po žních i po podzimních pracích na poli bylo obecně více času, navíc díky sklizni i dostatek zásob. Na Chodsku se svatby konaly nejčastěji od ledna do února, v době masopustu a zabijaček. Úzkou souvislost masopustu a svateb dodnes dokládají nepostradatelné maškary ženicha a nevěsty v masopustních průvodech.

V předvečer svatby poslala nevěsta ženichovi po družičce vlastnoručně ušitou bílou košili s bohatě vyšívanou náprsenkou (bohatší nevěsty až tři), šátek do kapsy a na krk, tzv. išťerák. Nevěstě poslal ženich po droužce střevíce a podvazky - „houvazky“, modlitební knížku, šátek, popř. čepec. V nejednom případě předávala nevěsta koláč ženichově matce. Tento zvyk ve 40. letech 19. století zaznamenala během svého pobytu na Chodsku Božena Němcová a nazývá jej panímatčíným koláčem. Jiné záznamy z Chodska o něm hovoří jako o roháči nebo vandrovním koláči. Vždy dosahoval úctyhodných rozměrů kolem dvou metrů a pro větší stabilitu se do něj zapékaly napříč dva dráty. Někde dostával koláč i ženich. Vedle drátů se do něj zapékaly i mince, špejle. Také hřebíky, jehla – to aby ženich věděl, že k životu je třeba opatrnosti, stejně tak jako ke kousání. Na takto velký koláč se spotřeboval až větel mouky (23 litrů). Kvůli jeho velikosti se stavěla zvláštní pec nebo se u stávajících pecí muselo bourat ústí, aby se koláč vešel vůbec dovnitř. Vandrovní koláč se přinášel ke společnému posezení v hospodě a rozdával se mezi hosty. Byl bohatě zdobený tvarohem, povidly, mákem, mandlemi, rozinkami, perníkem. Často se na něj přidávaly drobné tvarované předměty z cukru – kolébka s miminkem, srdce, koník a uprostřed kytička rozmarýny. Tradice vandrovníka se udržela místně dodnes, jeho rozměr se zmenšil na 50 cm. Obecně však velký koláč nahradil svatební dort převzatý z městského prostředí.

Vlastní den svatby začal pro nevěstu i droužku brzy zrána, neboť je ženy musely „očepit“. Úprava jejich vlasů vyžadovala mnoho času a obrovskou zručnost i trpělivost. Tuto práci většinou zajišťovaly švadleny, na Chodsku zvané šedličky nebo čepičky. Vlasy se zapletly do copů, položily kolem hlavy a připíchly vlásenkami. Na copy přišel malý věneček a přes něj čepení. To vypadalo jako obrácené hnízdo, složené obyčejně ze sedmi prutů rozmarýny (jako je sedm svátostí). Vzniklé prázdné prostory vyplnily mašličky z pentlí (kalounků), blunky - jehlice s velkými skleněnými hlavičkami a zrcátka. Nakonec se mašličky navlhčily bílkem a polepily kousky pozlátka. Nad ušima se zavazovaly souměrně dvě velké mašle. U nevěsty převládala barva modrá, zelená a bílá, u droužky červená a růžová. Takové čepení se upravovalo přímo na hlavě nevěsty i droužky již kolem třetí hodiny ranní a např. v roce 1939 přišlo na 300 - 400 Kč. Na

výrobu jednoho čepení se spotřebovalo až 14 metrů stužek a našívalo se přímo na hlavu dívek. Nevěště se někdy pod čepení vkládal do malého věnečku červený pantoflíček.

Tak jako jinde, tak i na Domažlicku provázelo svatbu bujaré veselí a hodování. Chodská svatba byla velmi rozmanitá a bohatá na svatební zvyky. Do hry často vstupoval dohazovač, tlampač (od slova tlachati), zde nazývaný plampač, znající velmi dobře poměry vesnic ve svém „rajónu“, a tím pádem i jednotlivých rodin. Plampač měl nezanedbatelnou roli již při namlouvání nevěsty, žádal ji o ruku místo ženicha. Neměl-li ženich žádnou vyvolenou, doporučil mu ji právě plampač. Ten měl všechny dívky na vdávání ve vesnici i okolí vyhlédnuté. V rodině dívky, o níž si myslel, že by se nejlépe k určitému chlapci hodila, začal vyjednávat. Na Chodsku měla být nevěsta libná, štíhlá, onaká, divče jaksepatří, hurostlá, zachuvalá, vopraudu ženská krev ha mlíko. Hale koukalo se na to, asli je v pořádku, ha asli má teký serce ha duši! Pokud byly obě strany spokojeny, šel ženichův otec s plampačem k rodičům dívky na námluvy k dojednání podmínek svatební smlouvy i samotného obřadu. Někde organizoval plampač jen svatební obřad a dohlížel na jeho přesný průběh. O jednom z nich, Štěpánu Losovi, napsal i spisovatel a kněz Jindřich Šimon Baar (1869 – 1925). Los měl k této profesi ty nejlepší předpoklady – veselou povahu a výborný hudební sluch, byl dobrým zpěvákem i muzikantem. Baar sepsal všechno, co takový starosvat musel umět nazpaměť – písně a slavnostní řeči – a nebylo toho zrovna málo. Právě zásluhou plampače se stával ze svatby nezapomenutelný zážitek. Nefungoval jen jako hlavní bavič, ale staral se i o pohoštění hostů u stolů a dohlížel na dobrý a klidný průběh svatby. Zároveň často vystupoval jako svědek svatby. Pokud na svatbě plampač chyběl, jeho funkci přebíral první družba s pomocí droužky (družičky).

Komunikace mezi účastníky svatby probíhala formou slovních projevů, zejména plampače a družby s družičkou. Svatební promluvy byly vydávány i tiskem. Obecně se v našich zemích rozšířily svatební řeči milčického rychtáře Františka Jana Vaváka „Smlouvy aneb chvalitebné řeči svatební pro družbu neb držitele svadby. Jakož i mnohonásobné připíjení o věnec pannám družičkám a jejich odpovídání mládehcům“ (1765). K těmto ustáleným svatebním řečem se postupně přidávaly místní varianty proslovů.

Povinnost uzavírat církevní sňatek před zástupcem církve a svědky nařídil čtvrtý lateránský koncil v roce 1215 a potvrdil tridentský koncil v roce 1563. Takto uzavřený sňatek nesl veškeré právní důsledky. Tridentský koncil rovněž nařídil vést matriky oddaných. V našich zemích v rámci Rakouska Uherska dovolil zákon z roku 1868 civilní sňatek těm snoubencům, kteří nemohli být z různých příčin oddáni v kostele. Tento zákon byl odstraněn až rozlukovým zákonem v roce 1919. Platil na celém území nově vzniklé Československé republiky a zavedl alternativní formu sňatku – církevní nebo civilní. V období protektorátu Čechy a Morava byl německými zákony nařízen sňatek civilní. Po něm mohl proběhnout církevní obřad. Snoubenci mohli zažádat o přiděl potravin na svatební hostinu (nejvýše pro 12 osob). K žádosti na příslušné zásobovací oddělení museli přiložit potvrzení od farního nebo okresního úřadu o provedených svatebních ohláškách. Odběrní listy musely být předloženy dodavateli nejpozději v den svatby. Na každou osobu se přidělovalo 200 gramů masa, 20 gramů tuků, 200 gramů chleba a bílého pečivo nebo 150 gramů mouky.

Od 1. ledna 1950 zavedla státní správa úřední oddavky jako jediné právoplatné. Církevní oddavky zákon nezakazoval, bylo je možno vykonat hned po úředním oddání. Za vykonání církevního sňatečního obřadu snoubenců, kteří nebyli civilně oddáni, hrozilo duchovnímu až roční vězení.

Církevní sňatek se stal opět úředně platným až novelizací zákona o rodině v roce 1992. Pokud však snoubenci uzavřou církevní sňatek, nemohou již uzavřít sňatek občanský.

Svatbou byla založena nová ekonomická (hospodářská), právní a sociální jednotka, jejíž vznik a existence znamenaly podstatný zásah do struktury celého společenství vesnice.

Na Chodsku nebyly výjimkou ani hromadné svatby, o jejichž průběhu nás informuje domažlický týdeník Posel od Čerchova (vycházel v letech 1876 – 1941). V roce 1899 (7. února) tak bylo v mrákovském kostele sv. Vavřince oddáno najednou 9 párů v chodských krojích. Výjimečnou se tehdy stala přítomnost hraběnky Schönbornové, majitelky zámku Kout na Šumavě.

V roce 1906 (30. ledna) byly oddány čtyři páry v chodském kroji v Domažlicích. Prostřednictvím Posla od Čerchova (r. 35, č. 5, 3. 2., nestr.) známe i konkrétní jména: Jakub Vondrovic, rolník v Bořicích s Marií Váchalovou z Petrovic - Jan Váchal, rolník v Bořicích s Markétou Kovářikovou z Havlovic - Vojtěch Weber, rolník z Milavčí s Markétou Vaňkovou z Petrovic - Josef Koza, zedník s Marií Vaňkovou ze Stráže. *„Byli oddáni v jeden den a v jednu hodinu v děkanském kostele. Jak malebný pohled na současně klečící nevěsty u oltáře v krásném kroji s pestrým čepením! Jak rozkošný obrázek poskytovaly sličné nevěsty v sukních v jasných barvách s pestrými fěrtochy, drahými hedvábnými šátky, bohatými bělostnými rukávci a tak ozdobným čepením. Jak živo tu bylo na náměstí před kostelem. Veselé tóny hudeb, zpěv, malebný kroj chodských žen, fábory na kloboucích ženichů a družbů, rozmarýna s pentlemi, plno lidu z chodských obcí skýtalo věru obraz uchvacující, rozkošný, hodný štětcem umělcova! Škoda, přeškoda, že muži odložili svůj kroj! Ženy a dívky chodské podržte svůj kroj! Kéž se na Chodsku ušlechtilé, starobylé zvyky a obyčeje po otcích zděděné. Zachovejte svou svéráznost! Jakmile odložíte svůj kroj a své obyčeje, splynete s ostatním davem a po slavném Chodsku na Domažlicku bude veta!“*

Na Chodsku se poslední krojované svatby konaly v 60. letech 20. století. V Postřekově na horním Chodsku to byla svatba Marie Kopecké v roce 1960, v Mrákově na dolním Chodsku svatba Hany Bostlové v roce 1964. Pokud mluvíme o krojovaných svatbách, myslíme tím svatby, kdy byla do chodského kroje oblečena nevěsta. Muži odložili svůj kroj již na konci 19. století a do civilního svátečního oblečení oblékali jen krojovou bílou vyšívanou košili. Snahy o znovuzrození tradičního svatebního oděvu mužů se objevovaly i později. Např. v roce 1940 proběhla tiskem zpráva, že mrákovští a klíčovští chtějí zakoupit „svarební“ vobleč pro ženicha a půjčovat ji.

PREZENTACE CHODSKÉ (BULÁCKÉ) SVATBY

Výjimečnost selských svateb ohromila na konci 18. století i šlechtu, a tak do svých slavností začala zařazovat i předvádění lidové svatby. Jednou z nejznámějších se stala slavnost při pražské korunovaci Ferdinanda I. (1793 – 1875) za českého krále v roce 1836. Ferdinand I. vládl jako Ferdinand V., zvaný Dobrotivý, v letech 1835 – 1848. Tehdy na začátku prosince předal trůn svému synovci, Františku Josefovi I., a sám přesídlil s manželkou Marií Annou Savojskou (1803 – 1884) do Čech na Pražský hrad. Jednou z mnoha doprovodných akcí této korunovace byla i národní slavnost, tzv. *volksfest*, která je pro nás důležitá především z národopisného hlediska. V roce 1838 vydal Josef Vetterl podle kreseb Jindřicha Pavlíka sadu akvarelů s vyobrazením jednotlivých zúčastněných krajů. Tyto „obrázky“, dnes uložené v Národním muzeu, jsou unikátními dokumenty o podobě našich lidových krojů z let bezprostředně předcházejících jejich zániku. Jediný z nich, kroj chodský, tehdy nazývaný „bulský“, se zachoval dodnes, i když ve změněné podobě a s výraznými rozdíly mezi dolským krojem ve vsích kolem Domažlic a postřekovským krojem. A právě ten si udržel starobylejší ráz lidového oděvu.

Zprávu o korunovaci a následně pořádané lidové slavnosti nalezneme u Antonína Schnabla v jeho „Pamětihodných příhodách královského města Domažlic“ uložených v opisu v Muzeu Chodska v Domažlicích. Výtahy z jeho zápisů byly otisknuty v Poslu od Čerchova v roce 1888. Tématu se věnovala i Národopisná výstava Československá v roce 1895. Tehdy byla publikována v Národních listech obsáhlá stať s popisem všech průvodů a s přepisem zápisu účastníka celé akce. Ten nás seznamuje s průběhem a zabezpečením celé akce.

Klatovský kraj, pod nějž tehdy Domažlice patřily, zastupoval bulácký svatební průvod. Dne 10. září (zde se prameny rozcházejí, uvedeno i 12. září) odjela výprava v počtu 79 osob na žebřinových vozech do Prahy. Ze zápisu Krajského úřadu v Klatovech známe dokonce i totožnost ústředního páru. Ženich byl Jan Škarda z Hříchovic, nevěstou Anna Machová z Velkých Luženic (dnešní Luženice). Mladý pár se musel nechat ještě doma oddat ve své farnosti, s sebou na cestu vzít doklad o církevním sňatku a v Praze se jím prokázat. Spolu s nimi jelo dalších 77 lidí i z jiných panství – např. 10 párů svobodných, 8 párů ženatých, 6 muzikantů (dudy, housle), 3 rychtáři – z Milaveč, Bořic a Boškova (dnešní Božkovy) a řečník ze Spáňova. Pro aktéry a vsi, z nichž pocházeli, ba i pro celý kraj, byla celá akce jistě mimořádnou událostí. Svět vesnice byl tehdy uzavřený a i cesta do většího města se považovala za odvážný čin, natož pak cesta do Prahy.

V Praze se krajské výpravy ubytovaly v předem určených hostincích. Ráno 14. září se vyjelo ven z Prahy (do míst dnešního Karlína, mezi vrch Žižkov a Vltavu) a po dělovém výstřelu ve 14:00 hodin začala na místo k Invalidovně proměnáda průvodů (svatebních nebo dožinkových). Mezi 20 průvody (16 krajů + 4 z Prahy) vynikl Klatovský kraj právě chodským, tehdy nazývaným buláckým krojem. Charakterizovalo jej několik zvláštností, obecně však představoval prostý horský oděv jednotný pro všechny chodské obce. V ženském oděvu to byly „šorce“ (tzv. bulky - černé skládané a tuhé suknice), rozevřené živůtky spjaté pentlí, tzv. nápenkou, košile se širokým nabíraným límcem a červené punčochy. Svobodné dívky k tomu nosily červené zástěry, vlasy do copu stočené s propletenou červenou mašlí a na hlavě vínek (úzký proužek látek položený přes čelo a svázaný v týle). Nevěsta musela mít dlouhý kožich lemovaný beránkem, čepení na hlavě a žlutou zástěru – symbol domácích prací. Vdané ženy se poznaly podle čepců renesančního typu tzv. „koláčů“ a modrých zástěr. Muži měli žluté koženkové kalhoty pod kolena, vestu zapínanou na straně nebo na prsou překříženou (odtud její název křížovák), lněnou košili, modré punčochy, hnědé kožené střevíce (škrpály) a černý širák. Ženich byl oblečený do hnědého „hřebíčkového“ dlouhého kabátu a bez vesty. Čekanu, symbol domovního práva, nesl pod kabátem. Ostatní muži měli bílý šerkový nebo modrý kabát a v průvodu šli se svatebními atributy – pruty rozmarýny na kloboucích, svatebními holemi a praporem.

Podle originálů z roku 1836 vznikly v roce 1915 dvě kopie - černobílá kresba a kresba temperou s legendou (*konkrétní lidé označeni číslem*). Samotný průvod vedl praporečník (2) s družbou (3), za nimi šel řečník (5) s koláčem a slepicí pod paží, který řídil veškeré obřady a pečoval o stálé veselí, pak ženich (6) a kmotr s rodiči ženicha (7). Následoval vůz s nevěstou a jejími rodiči (10, 12), mládcem s metlou (11), vdanými ženami (14) a svobodnými dívkami, družičkami (13 i 17). Na dalším voze jely ženy popisovány jako „*báby s flaškama a kořalkou, které zpívaly a vejskaly*“ (19) s nevěstinou výbavou – peřinami, skříní na nádobí, tzv. sudenem, přeslicemi a lnem (18). Průvod doprovázeli vedle muzikantů (1, 9, 16) mládenci (4, 8), ženatí muži (15) a svatební hosté (20). Každá z verzí – černobílá i barevná - měří na délku 170 cm a obě jsou uloženy ve sbírkách Vlastivědného muzea dr. Hostaše v Klatovech.

Pro účely „volksfestu“ se postavilo v Praze vedle hlavního pavilonu ještě 44 menších budov, k tomu 16 tančiren a 16 hostinců, kde se zdarma jedly pečené vepřové kýty a do džbánek zdobených českým lvem se točilo pivo. Džbány i talíře si mohli účastníci nechat na památku. Všem novomanželům byl navíc vyplacen císařský dar ve výši 200 zlatých a všichni vedle denní výplaty obdrželi i pamětní mince.

Nejstarší úplný popis chodské lidové svatby na Domažlicku nám zanechala Božena Němcová. Ta zde pobývala v letech 1845 – 1848 a během svého pobytu zaznamenala i řadu zvyků, mimo jiné i svatbu v obci Chrastavice. Němcová se obřadu zúčastnila jako přímý účastník - svatební host z ženichovy strany. O to víc jsou její zápisy cennější. Svatba proběhla na podzim roku 1845, přesněji na začátku listopadu kolem svátku sv. Martina (11. 11.). Němcová ji pod názvem „Selská svatba v okolí domažlickém“ publikovala v prvním, druhém a třetím čísle „České včely“ ze dne 2., 6. a 9. ledna 1846. Tato ojedinělá práce, vlastně první popis lidové svatby u nás, vznikla nejen z vlastních postřehů, ale i z vyprávění Dorly Sloupové z Milaveč, sestry Anny Borové z Chrastavic. Do její rodiny Němcová často docházela. Popis chrastavické svatby začíná Němcová svatební smlouvou. Vedle ní si Němcová všímá průběhu celého svatebního dne, stravy, svatebních zvyků i obřadů a písní a nezapomíná ani na ustrojení svatebčanů. Podrobně popsala vzhled nevěsty a ženicha. Podle ústního podání zanechala Němcová i popis tzv. odívky, archaického pláště nevěsty, který v roce 1847 již nebyl součástí obřadního kroje. Ženich měl žluté koženky, modrou vestu, černý šátek na krku, vysoké boty a modrý dlouhý kabát, na límci strakatě vyšívaný. Na klobouku měl „strom“ z rozmarýny, na němž byly od shora dolů přivázané dlouhé pentle všech barev. Němcová nezapomněla ani na svatební noc = zlatou hodinku a následující den. Samotný církevní sňatek proběhl v nedaleké vsi Třebnice (Němcová uvádí Střemnice), kam se celý průvod včetně Němcové odebral pěšky. Chrastavice v té době patřily farnosti pod Třebnice, kostel na návsi zde byl postaven až v roce 1896. Němcová dále poznamenala, že na některých svatbách mají řečníka (plampače), ale na této nebyl. Vylíčila celé svatební veselí, které se nejvíce odráželo v písních a tancích.

Krátký popis svatebních obyčejů okolo Domažlic zapsal během zdejšího pobytu v roce 1842 a následně v roce 1844 i Karel Jaromír Erben, kdy se zaměřil na popis svatební hostiny. Ve svém popisu chodského kroje z roku 1866 nezapomněl ani na ten nevěstin. Ty mívaly ve výbavě dvanáct i více různých sukni a k nim odpovídající počet živůtků, zástěr a plen na hlavu.

Z konce 19. století známe „Úplný popis selské svatby z Domažlicka, dílo občana Vaňka z Mrákova“. Útlá knížečka byla vydána v roce 1886 nákladem K. Pittera na Smíchově. Její druhé vydání „Svatba na Domažlicku. Sepsáním Matouše Vaňka, plampače z Medákova.“ vyšlo v témže nakladatelství v roce 1887. Snad právě podle tohoto textu se v Praze před veřejností odbývala v pořadí druhá „Chodská svatba“, a to ve dnech 27. – 29. června 1886 při slavnosti ve prospěch Ústřední matice školské. Na velkou národní slavnost byla pozvaná i krojovaná skupina z Chodska. Zástupci ze Stráže, Tlumačova a Luženic předvedli na smíchovské louce za doprovodu muziky vedené domažlickým dudákem Janem Kobesem pravou chodskou svatbu. Ženichem byl Jan Randa ze Stráže a nevěstou Anna Vogeltancová z Tlumačova. V roce 1894 publikoval J. V. Královec z Milaveč spisek „Chodská svatba v písních“.

Na konci 19. století byla česká svatba s přehlídkou krojů využita k demonstraci české národní emancipace. Za všechny akce jmenujme alespoň dvě velké výstavy tohoto období konané v Praze – Zemskou jubilejní výstavu v roce 1891 a Národopisnou výstavu Československou v roce 1895. Ohlasy těchto výstav se odrazily i v jednotlivých regionech, tedy i na Chodsku. V Domažlicích i okolních obcích byly pořádány nejrůznější výstavy a slavnosti, na nichž se prezentovaly tradiční

kalendářní, hospodářské i rodinné zvyky, včetně svatby. Pořadatelé těchto akcí se staly místní spolky. Mezi ty nejaktivnější patřil např. Vlastenecký a dobročinný spolek dívek a dam „Božena Němcová“ založený v roce 1888 nebo místní odbor Svazu Československého studentstva. Akademikové zdejšího regionu pravidelně pořádali studentské slavnosti a do bohatého programu zařazovali i chodskou svatbu se všemi zvyky a písněmi.

Domažlicko patřilo na konci 19. století mezi vyhledávané turistické destinace, vznikala řada nových penzionů, prázdniny zde trávilo stále více letních hostů. Chodsko se svojí jedinečnou hmotnou i duchovní kulturou bylo vyhledáváno malíři, fotografové, básníky, spisovatelé i etnografy. Atraktivnost regionu změnila první světová válka. Po jejím skončení se světem přehnal vlna modernismu a zasáhla i Chodsko s jeho tradiční hudbou, písněmi, zvyky, nářečím a krojem. Lidé mluvili o „nešťastné krojové horečce“, která Chodsko zachvátila. Kroje se odkládaly jako nemoderní a nepraktické oblečení, často se prodávaly do ciziny. Po válce také výrazně poklesl turistický ruch. Hledaly se prostředky, kterými by se tento nepříznivý vývoj zvrátil.

Volba padla na lidovou kulturu, a to nejen na Chodsku, ale i na Hané, Valašsku a Slovensku. Cíl byl jasný – oživit a zachovat tradiční zvyky a především chodský kroj pro další generace. Snahy o oživení lidovosti se projevily ve všech oblastech života. V roce 1915 tak vzniklo „Sdružení pro svéráz krojový a pro povzbuzení domácího průmyslu“, jehož členkou byla mimo jiné i Renata Tyršová. Ta často zajížděla do Domažlic a spolupracovala s velmi aktivním Dobročinným a vlasteneckým spolkem paní a dívek Božena Němcová. Na žádost kněze a spisovatele Jindřicha Šimona Baara se měl právě tento spolek zasadit o oživení krojů, zvyků, písní, a to nejen při slavnostních příležitostech. Baar však zemřel v říjnu roku 1925 a nad jeho hrobem zazněl slib, *„že Chodové nedopustí, aby národopisný svéráz Chodska, posledního živého koutu Čech, zanikl“*. Už dva měsíce po Baarově pohřbu, tedy v prosinci roku 1925, došlo k prvnímu kroku. Ženský spolek vyzval představitele obcí, spolků i všechny jednotlivce k účasti na společném postupu při záchraně chodského folklóru. Vydal prohlášení: *„Přišla nyní vhodná doba, aby se mohlo uskutečnit Baarovo přání, které by spojilo všechny chodské obce v upřímné snaze, zachovati z chodského rázu vše, co se zachovat může. Sdružení všech obcí vyžaduje nutně společného střediska ke společnému postupu.“*

A už 24. ledna 1926 sál okresního zastupitelstva „praskal ve švech“. Vedle zástupkyň ženského spolku nechyběli hudební skladatel Jindřich Jindřich, spisovatel Jan Vrba, chodští patrioti Tomáš a Anna Kozinovi ze Stráže, draženovský starosta Jan Sladký. Byli tu zástupci veřejného a kulturního života Domažlicka i Kdyňska, rodáci a milovníci Chodska ze všech koutů země, hosté z Prahy. Výsledek jednání předčil očekávání. Byl založen nový spolek, „Sdružení chodského národopisu“ a dohodnuto, aby se v létě toho roku konaly slavnosti, nazvané „Chodský rok“, v průběhu přípravy přejmenované na „Chodské dny“. Výzva ke spolupráci našla odezvu především na venkově. Do projektu se zapojily jak obce historické - Draženov, Újezd, Mrákov, Klíčov, Tlumačov, Stráž, Postřekov, tak „nehistorické“ - Luženice, Havlovice, Chrastavice, Milavče, Petrovice a Bořice. V té době byl už dávno setřen rozdíl mezi původními historickými vesnicemi a těmi „nehistorickými“, které přejaly kroj, zvyky i písně, a tak se „pochodštily“. Některé vsi ani nečekaly na společný projekt a začaly pro veřejnost samy prezentovat lidové zvyky. Prvenství patří Starému Klíčovu, kde již v únoru 1926 předvedli přástky a chodskou svatbu. Následoval selský ples v Újezdě a začátkem května v Draženově tradiční letnicový zvyk pastevců, tzv. „piškvonc“.

Až konečně v červenci přišly na řadu Chodské dny naplánované na 10. a 11. července 1926. Z důvodu opoždění sklizně byly posunuty o týden, tedy na sobotní večer 17. a neděli

18. července. Před slavností se ve vsích konaly zkoušky programu pod odborným dohledem J. Jindřicha a J. Vrby. Chodský večer v Sokolském domě měl bohatou náplň. Pásmo písní a pohádek z díla J. F. Hrušky a J. Š. Baara střídala pěvecká vystoupení. S bohatým repertoárem písní z Jindřichova zpěvníku vystoupila zpěvačka Ella Musilová – Kreslová a pěvecký sbor Čerchovan. Zlatým hřebem večera se staly přástky provedené klíčovskou mládeží. Druhému dni slavnosti dominoval krojovaný průvod vypravený od Hubrovny – účastníci šli pěšky nebo jeli na ozdobených žebřinových vozech. Pokračovali až na Střelnici, kde následoval program všech zúčastněných se zpěvy, tanci a ukázkami zvyků. Přímo v centru dění se prodával právě vydaný první díl Jindřichova „Chodského zpěvníku“ (za 7,- Kč), chodská keramika i koláče. Těch hospodyně napekly 265 kusů a do společné kasy za ně utržily 1 600 korun. Chodské dny zaznamenaly obrovský úspěch, přesto se objevila kritika. Ta padla nejen na organizaci projektu (měl být zajištěn předprodej lístků, pořadatelům mohli vypomoci junáci), ale i na majitele hostinců (špatná obsluha hostů).

Následovaly další akce pro udržení a rozkvět chodského folklóru. V únoru roku 1927 předvedli postřekovští scénicky chodskou svatbu: „volání“, námluvy i samotnou svatbu. Tehdy začínali až po desáté hodině večer, čekalo se na poslední vlak od Domažlic. S ním přijelo ještě 100 diváků. Chodské večery se konaly i na dalších místech (Pasečnici, Zahořanech, Chodské Lhotě) a vždy se setkaly s obrovskou odezvou mezi diváky. V červenci roku 1927 proběhla na domažlickém sokolišti Krajská výstava. Při té příležitosti natočila firma Merkur Praha na filmový pás chodskou svatbu předváděnou národopisnou skupinou z Postřekova.

Rok 1933 byl bohatý především pro horní Chodsko. Na Výhledech došlo k odhalení pomníku J. Š. Baara s bohatým doprovodným programem včetně předvádění svatby. V Postřekově byl založen národopisný soubor - ten je dodnes hlavním nositelem a propagátorem tradic horního Chodska. V témže roce nahrál československý Radiojournal chodskou svatbu na devět gramofonových desek. Celá akce proběhla na domažlické radnici. Protagonisty byli postřekovští zpěváci a „malá selská muzika“. V ní hráli dudák Jakub Havel (Pašek) ze Sedlic s houslkem Josefem Pelnářem (Mydlákem) z Luženic a klarinetistou Jakubem Kupilíkem (Polkem) z Bořic.

V červenci roku 1936 opět došlo na „Dny Chodska“, nazývané tentokrát chodské slavnosti, nad nimiž hlavní patronát převzala vláda Československé republiky. Přípravy na ně trvaly ¾ roku a tentokrát jim nebylo co vytknout. Zlepšil se „servis“ pro návštěvníky i účinkující – nabídka občerstvení, ubytování, technického zabezpečení včetně ozvučení (Radio Kratochvíle), pro automobily, motocykly a kola byla vyčleněna zvláštní parkoviště, fungovala sanitní hlídka. V průvodu jelo 32 vozů a 600 krojovaných Chodek, bohatý program zaplňoval tři dny na začátku července. Do těchto slavností se vedle Domažlic a Kdyně zapojilo 25 obcí z regionu. Do Postřekova, Dražanova a Všerub se přesunula i část programu. A právě ve Všerubech přerostly chodské slavnosti v mohutnou národní manifestaci na podporu brannosti národa. Dokazovala to i obrovská účast lidí, jež se jenom tady odhadovala na 10 000.

Chodská svatba dodnes zůstává vděčným tématem zpracovávaným místními národopisnými soubory (postřekovským i mrákovským založeným v roce 1961), což dokládá obrovská účast obecnstva u jejího scénického ztvárnění.

Velmi podrobně zachytil průběh svatby na Chodsku národopisný badatel, hudební skladatel a sběratel Jindřich Jindřich (1876 – 1967) v závěru VII. dílu svého zpěvníku a v národopisném díle Chodsko.

PRŮBĚH CHODSKÉ SVARBY

Svatební veselí na Chodsku trvalo obvykle tři dny, někdy dokonce celý týden. První den patřil vlastní slavnosti, kdy byly na programu oddávky a zpěv, hodování, veselí a tanec. Druhý den došlo k odčepení nevěsty a jejímu odevzdání nastávajícímu muži. Poslední den si nevěstu spolu s její výbavou odvážel do svého domu ženich.

Den před svatbou vila děvčata rozmarýnové věnečky a vázala rozmarýnové kytice na klobouky ženicha a družby, při čemž mladí zpívali a tancovali do noci. Rozmarýnu, symbol plodnosti, nahradila později myrta. Nevěště se vyhrávalo štandrlé – zastaveníčko na rozloučení se svobodou za zvuků hudby, střílení a bouchání na různé předměty. Původní význam byl prostý – zahnat zlé síly, aby neškodily.

V den svatby nastávala plampači největší práce. Ráno se sešli příbuzní a svatební hosté v domech ženicha a nevěsty. Poté se snídalo. Na stůl, k němuž hosté zasedli, přinesla se pivní a hovězí polévka, hovězí maso s křenem a jelita, domažlická pochoutka. Už Božena Němcová žasla nad množstvím jídla a nevěřila, že se to všechno může sníst. Do světnice se však podle místního zvyku nahrnuly všechny děti z vesnice a okolí. Říkalo se tomu číhačky. Žádné dítě neodešlo z domu hladové, dokonce svoji porci jídla dostali i žebráci. Při snídani nescházely ani svatební koláče, tzv. neomítky, v Chrastavicích je snídala i Němcová společně s kávou. Při ranním pohoštění nesměl v domě ženicha chybět dudák a svoji hrou obveseloval všechny přítomné. Po snídani se ženich vypravil pro nevěstu. Jeho průvod tvořili druhá družička, družbové, plampač, dudáci, přátelé, známí a rodiče ženicha. Pokud jeho otec již zemřel, nahradil ho poručník, kmotr nebo nejbližší příbuzný. Ženich a družbové mimo to měli v rukou dlouhé, oloupané lískové pruty. Než se průvod vydal na cestu, dala ještě matka ženichovi požehnání. Poklekl na zem a shýbnul se, políbil matce špičky obou nohou, pak se postavil, matku objal a třikrát políbil na tváře a na rty. Pak šel k sourozencům, sestrám a bratrům, děkoval za všechno a všem, co mu kdo ve svobodném stavu dobrého prokázal. Všichni okolo plakali a žehnali mu. Pak spustili dudáci. Jak vyšli ze dveří, přistoupily dvě ženy k dudákově straně, mávaly červenými šátky a zpívaly:

*„Jak jsi ty, chlapče (nebo jméno hochy), z dobrého chování,
však budeš naříkat, až půjdeš od mámy,
od mámy, od mámy, od tvého tatíčka,
budou ti plakávat modrá tvá očička.“*

Cestou se prozpěvovaly různé příležitostné písně a družička se snažila ze všech nejvíc. Ve zpěvu se střídala s mládenci a plampačem, ostatní svatebčané se ke zpěvu připojovali. Zpívaly se písně vtipné, dvojsmyslné, často až odstrašující:

*„Copak mně ta láska dala,
že jsem se tak mladá vdala?
Dala mě muži trapiči,
ten mi mou hlavu roztlučí.“*

*Muži, muži, ach mužíčku,
ty mně trápíš mou hlavičku,
ty mne trápíš a sužuješ,
mý srdíčko zarmucuješ.“*

*„Zelení hájové,
bejvaly ste moje,
bejvaly ste mého srdce potěšení.
Když jsem skrz vás chodíval,
ptactvu jsem naslouchával,
tenkrát ste těšily srdce moje.
Nynčko už dávný čas,
neslyším ptactva hlas,
na obloze se ukázal smutný čas,
měsíc a hvězdičky,
slunce, živly všecky,
které mně zarmucují.
Těž i rodiče mí
žalostí velkou omdlévají,
že mě odvedli,
mají ve své moci
všickni páni oficiři vojanský.*

Svatebních písní je obrovský počet.

Zatím za stále se střídajícího zpěvu, hudby, výskání a střelení ze zbraní došel ženich se svým průvodem k domu rodičů nevěstinych. Podle ustálených zvyklostí byla vrata zavřená. Nevěsta již čekala na příchod ženicha s jeho průvodem. Matka nevěsty nebo droužka rozdala mezi svatebčany rozmarýnu (myrtu) a v další řeči k nevěstě promlouvala a dávala jí naučení. Družička (droužka), která přišla se ženichem, zaklepala třikrát na vrata. Někde bouchal na vrata družba. Zpívalo se:

*„Tluču, tluču, otevřete,
vy pantáto, neslyšíte,
ženichovi těžké srdce nedělejte!“*

Tu se vrata otevřela a první družička (droužka) hosty přivítala se džbánkem piva v ruce. Družička šla vstříc ženichovi, vítala jej i ostatní. Džbánek pak podala družbovi, ten se napil a opět jí ho vrátil – tak to udělali třikrát. Při tom družička zpívala:

*„Vítám všecky vespolek,
jak domácí, tak přespolní:
kdyby vás tu bylo statisíce
každému chci dáti po kytičce,
kdyby tu byl ten můj nejmilejší,
tomu dám kytičku nejhezkejší.“*

Potom šli všichni hosté do světnice, kde už byli příbuzní a hosté z nevěstiny strany a spolu s nimi houslař (houdek). Teď teprve nastal vlastní obřad „vyprošení“ složený ze samých zpěvů družiček. Ostatní svatebčané při něm byly pouhými diváky, stejně jako nevěsta. Ta dokonce nesměla při obřadu ani promluvit.

„Chci se vás, pane ženichu, ptáti,

*co budete ode mne žádati:
zelenou kytičku,
červenou mašličku,
neb pannu nevěstu?“*

Na to ženich odpověděl: „*Šecko napořád*“. K tomu se družička vyjádřila:

*„To se mi, pane ženichu, velice na vás líbí,
že od takové sprosté družky přijmete zlý i dobrý.
Vinšuju vám mnoho štěstí,
málo peněz, hodně dětí,
a hodně zlú ženu.
Pámbů vám dej štěstí.
Aneb:*

*Vítám tě, pane ženichu,
podávám ti pravou ruku,
z gruntu srdce v mojí lásce,
aby si do komory šel,
nevěstu za ručičku vzal
a s ní na voratby šel,
Jdi ty, družbo, do komory,
nevěsta tam u dcer stují,
bílý šátek v ruce drží,
oči vytírá.“*

Po tomto proslovení odvedly družičky ženicha k nevěstě do komory (Němcová uvádí do srubu), načež jedna z nich přichystala ženichovi a družbám rozmarýny s pentlemi a další zpívaly. Uvítání celého ženichova průvodu bylo slavnostní. V komoře byla připravena celá nevěstina výbava. Němcová ji viděla na vlastní oči: na levé straně postel s nebesy a vysoko vystlanými poduškami, na pravé straně strakatými tulipány omalovaná almara, za ní misník (suden) s čistým nádobím, na něm křížek a několik zrcadlových obrázků (podmaleb na skle). V koutě stály dřevěné nádoby, kolovrat a přeslice s vřetánkem. Kužel na přeslici byl naditý hebkým lnem a za červenou haraskou byly zastrčeny nové vřeteny, na každé špici bylo červené jablko. V čele srubu stály tři barevně omalované truhly: v jedné bylo narovnáno plátno, povlaky a ubrusy, ve druhé sukně, zástěrky, šněrovačky a kabátky a ve třetí šátky, pleny, rukávce, fábory a čepce. Kdo chtěl, mohl si vše prohlédnout a spočítat. Na Chodsku každá bohatá nevěsta měla do výbavy nejméně dvanáct i více sukní a zástěr a až osm bohatě vyšitých živůtků.

Nevěsta seděla u postele a plakala. Když přišli hosté dovnitř, podala každému ruku, pak si sedla a znovu plakala:

*„Má zlatá mamičko, můj zlatý tatíčku,
že vy tu nejste a mne nevidíte!“*

Dále připomínala význam dne:

*„Sluníčko vyšlo nad hory,
svítí jasně k západu –
dočkala jsem se toho dne,*

víc ho čekát nebudu.

*Svého otce a mamičku
muším dnes vopustiti,
v domu Božím před oltářem
muším se zavázati.“*

Chvilku ji družba nechal ještě poplakat a zavedl ji do světnice. Ženy začaly zpívat:

*„Jak z mojí komory vyjdu,
svobodná sem víc nepřijdu ...“*

Ke zpěvu se přidávaly i družičky, např.:

*„Zaplať vám to Pán Bůh, mí zlatý rodiče,
za to vaše věrné vychování,
na kolena padám, nohy, ruce líbám,
abyste mi dali požehnání.
Mí zlatí rodiče, jak jest mi to těžce,
když já si ten můj stav představuju,
vím, jak mně bývalo, nevím, jak mně bude,
mnohokrát mé srdce plakat bude.“*
apod.

Po skončení všech obvyklých obřadů dali rodiče dceři – nevěstě své požehnání. Pak nastalo její loučení s rodiči, bratry, sestrami a příbuznými:

*„Přemilí rodičové,
bratří, sestry ha přátelé,
nevopouštějte mě!
Já s vámi smutně loučím.
Pánu Bohu vás poroučím,
nezapomeňte na mě!“*

Dále se loučila s družičkami:

*„Mý drahý družičky,
s vámi já se loučím
můj věnec zelený
kvitíruju.*

*Můj věnec zelený,
na truhle složený -
karapak já na něj
zapomenu?*

*Ty si se chtěla vdát,
družiček zanechat,
chtílas do komory,*

mezi ženy.

*Tam se tě vysmijou,
věneček tě vemou,
pěknej bílej čepec
tobě dají.*

A loučení s chasou:

*„Vopatruj vás pámbů,
luženský (mrákovský, atd. – podle jména obce) chlapci,
kerý ste brávali
Hančičku (jméno nevěsty) k tanci.*

*Brávali, brávali,
brát nebudete,
karapak vy na ni
zapomenete?“*

A nakonec loučení s domovem:

*„Přemujmilej zlatej stole,
Mejvaly tě ruce moje –
kdo tě po mně mejvat bude,
haž mně tady víc nebude ?*

*Přemýzlatý bílý lajce,
mejvaly vás moje ruce –
kdo vás po mně mejvat bude,
haž mně tady víc nebude?“*

Z domu vycházela nevěsta spolu s družbou a droužkou, šla uprostřed. Při tom zpívali:

*„Jak ty, děvčátko (nebo jméno nevěsty), z dobrého chování,
však budeš naříkat, až půjdeš od mámy,
od mámy, od mámy, od tvého tatíčka,
budou ti plakávat modrá tvá očička.“*

Když odcházeli z nevěstina dvora, šli napřed houdek s dudákem, za nimi nevěsta a vzadu sám ženich. Vše bylo přichystáno, také se ještě přinesly dary pro oddávajícího faráře: jeden muž nesl živou slepici, druhý neomítek (koláč) a družička kytku a červený šátek. Svatební průvod se seřadil – napřed družba s nevěstou, za nimi ženich s droužkou, rodiče, příbuzní a ostatní svatebčané. Pokud byl kostel ve vsi nebo v sousední obci, šli pěšky, pokud museli do vzdálenějšího kostela, jeli na vozech. Ty byly vyzdobeny chvojím a koně pentlemi a fábory. Zpěv, hudba, výskání, různé průpovídky a „říkání“, nezřídka i rány z pistolí provázely celou cestu až do kostela.

*„Strakatý porušky
na bídle visí, -
starej se, Honzíčku (jméno ženicha),*

vo koně lysí.

*Já sem se postaral
huž vo celej vůz -
poj, sedni, Hančičko (jméno nevěsty),
pojedeme huž!“*

Před vstoupením do kostela se zpívalo:

*„Copak já přesmutná řeknu,
až já před ten oltář kleknu,
pan páter se ptáti bude,
jestli je to z dobré vůle?
Z dobré vůle to málo,
z přinucení se to stalo,
má matka mne přinutila
abych si Honzíčka vzala“ ...*

Když přišli do kostela a snoubenci klekli k oltáři, družba s družičkou jim dali na hlavy rozmarýnové (nebo myrtové) věnečky spojené bílou stuhou. Když si snoubenci řekli své ano a kněz jim ruce rozvazoval, družba s družičkou se snažili sebrat jim věnečky z hlavy. Pokud ho získala droužka, musel se družba vyplatit.

Po oddávkách, když se ženich s nevěstou a se svědky odebrali na faru k zápisu, postavili se svatebčané před kostel. Dudáci hráli a sama družička nebo všechny ženy zpívaly:

*„Ten náš pan farář pěkně káže,
rozdává obrázky, ruce váže.
Já na to kázání také půjdu,
o jeden obrázek žádat budu.
Náš pan farář milostivý,
on mi dal obrázek, ten byl živý.
Kam já přesmutná, kam já ho dám,
dám – li ho do knížek, nevejde tam:
Dám já ho do lože, sednu k němu
on mi dá hubičku a já jemu.“*

Jiná varianta:

*„Vy mladí manželé, já se vás ptám,
co jste si mysleli, když šel kněz k vám,
jestli jste na Boha nevpomněli,
nebude přebývat mezi vámi.
Ten městský pan děkan pěkně káže,
Obrázky rozdává, ruce váže,
já na to kázání také půjdu,
o jeden obrázek žádat budu.
Jak jest ten pan děkan dobrotivý,
on mně dal obrázek, on je živý,*

*kam já ho přesmutná, kam já ho dám,
dám – li ho do knížek, nevejde tam,
dám – li ho do truhly, nebude tam,
vezmu já ho k sobě do postele,
budu ho milovat za manžele.“*

Po odbytí všech církevních obřadů svatebčané šli nebo nasedli do vozů a odjeli do hospody. Na cestě z kostela byli svatebčané včetně novomanželů „zataženi“ a museli se vykoupit. Zatím matka nevěsty poslala do hospody občerstvení - několik bochníků chleba a koláčů. Tady se zdrželi až do pozdního odpoledne a teprve pak následoval slavnostní oběd. Na Chodsku se udržoval následující zvyk. Ženichovi hosté šli k rodičům ženicha, zatímco hosté nevěsty do jejího rodného statku (domu). S nevěstou šli družba a družičky a ženich zůstal se svými svatebními hosty sám. Na obou stranách již kuchařky (většinou matky novomanželů, které se nezúčastnily obřadu v kostele) připravily svatební menu. Ovesnou kaši, polévku, hovězí maso s bílou křenovou nebo černou omáčkou ze sušeného ovoce, k tomu chléb, omáčku z drštek, zelí s uzeným masem, hrách. Ten jak přinesly na stůl, družba pozdvihnul mísu, pak ji pustil, mísa spadla na zem a rozbila se. Hrách se kutálel po celé světnici. Tento zvyk nechyběl na žádné svatbě, hrách byl symbolem bohatství. Pak přišla na řadu vepřová pečeně, jelita a nakonec koláče. Ty bývaly považovány vždy za pečivo slavnostní nebo aspoň sváteční, pekly se výhradně z bílé pšeničné mouky. Existovalo jich několik druhů, určených k různým příležitostem: na posvícení a na pouť, na křtiny, svatby i jako pohoštění po pohřbu. Zkušené hospodyně věřily, že „při pečení koláčů se musí kuchařka potit, aby byl boží dárek dobře vykynutý a koláče neměly brousek.“ Na Chodsku platilo a stále platí: Koláč je „zváč“. Tomu, kdo je na Chodsku hostem, je zvyk podat koláč. Výzdoba koláčů tvarohem, mákem a povidly je dodnes uměleckým dílem. Němcová na Chodsku koláče též ochutnala a píše o nich jako o „neomítkách“. Na bohatých statcích se peklo až 200 svatebních koláčů.

Po obědě se opět všichni sešli při hudbě v hospodě, tančili a veselili se až do rána. Přijít mohl kdokoliv ze vsi.

Ve středu po snídani u nevěsty očekávali ženicha. Nevěsta měla stejný obřadní kroj jako při oddavkách, stála před domem se džbánkem piva v ruce (jako první den droužka). Ženicha přivítala, dala mu napít a zavedla jej do světnice a spolu s ním všechny nejbližší příbuzné z jeho strany. Nevěsta si šla sednout za stůl, ženich zůstal stát uprostřed místnosti. Jedna žena rozkrájela na kousky bochník chleba ležící na stole a rozdala ho mezi hosty. Ke stolu k nevěstě zasedly jenom ženy, ty připily nevěstě na zdraví a zpívaly jí „loučení“:

*„Hrajte mně, muziky,
hrajte mně z vesela,
dokud ještě sedím u tátova stola.
Hrajte mně, muziky,
hrajte mně z vesela,
dokud ještě sedím u mámina stola.
Sedím, sedím, sedím,
víc sedět nebudu,
kterak pak já na vás,
táto, zapomenu.
Sedím, sedím, sedím,
víc sedět nebudu,*

*kterak pak já na vás,
mámo, zapomenu.*

*Strakatý podušky na bidle visí,
starej se, Honzíčku (jméno ženicha), o koně lysí,
čtyry koně vraný, okovaný vůz,
přistroj se, Ančičko, pojedeme už.
A já už jsem dávno přistroyená,
s tatíčkem, s mamičkou jsem rozloučená.*

*Zastav, ty formánku,
před tím naším domem,
až já se rozloučím,
s milým Pánem Bohem,
zastav, ty formánku,
za našimi vraty,
až já se rozloučím
s chlapci a děvčaty.“*

Nato vstaly všechny ženy od nevěstina stolu, zůstala jen nevěsta. Přišel družba, vzal ji za ruku a táhl od stolu. Ona se ho držela tak pevně, že ji táhl se stolem až ke dveřím. Pak se opět nevěsta rozloučila se všemi doma. Když vyšli ven, byli opět „zataženi“ chasou ze vsi – přes cestu se natáhl provaz se šátky a pentlemi. Nevěště, ženichovi i ostatním svatebčanům dali připít ze džbánu pivo nebo kořalku, ženich pak jim musel dát něco na „zapítí“. Zpívalo se:

*„Dej, pozor Ančičko (jméno nevěsty), kudy tě vedou,
abys trefila, až tě vyženou,
a když budou broukat,
když tě budou bít,
abys věděla, kudy domů jít.*

*Postavte almárku,
ať se nezvrátí,
ať se nám Ančička domů nevrátí.“*

Na programu tohoto dne bylo „čepení“, resp. odčepení nevěsty a její přijetí mezi vdané ženy. Před obřadem družička a ženy zpívaly např.:

*„Kde jsou mé zlaté rodiče, kteří mne chovali,
aby mně naposled požehnání dali.
Kde je má matička, která mě chovala,
aby mně naposled požehnání dala.
Kde je můj tatíček, který mne vychoval,
aby mně naposled požehnáníčko dal.
Požehnání dali, mne vyprovodili
mé zlaté rodiče, kteří mě chovali.
Až půjdeš ze dveří, vezmi si vorbičku,
opatruj vás Pánbůh, můj zlatý tatíčku!
Když půjdeš ze dveří, tak dej pozdravení:*

uchovej Vás Pánbůh, všichni mí přátelé.“

Ke stolu uprostřed světnice zasedly svatebčanky. Na stůl prostřely bílý ubrus a položily na něj talíř, kam byly dávány peněžité příspěvky „na povijan“ – na pomoc nevěště. Když všichni dali, vysypala první družička peníze do šátku, zavázala ho, vystoupila na stůl a odříkávala obvyklé poděkování za tuto pomoc:

*„Páni muzikanti, umlkněte málo,
nebo vás poslouchám už dávno,
vy páni řečníci, umlkněte na malou chvíli,
až já posloužím vašemu poděkování.
Tak pravila paní nevěsta s panem ženichem,
panímáma s pantátou,
s jejím budoucím manželem: Já s vámi,
Pán Bůh, který kraluje nad námi.
Až já se vdávat budu,
všecky vás na svatbu pozvu,
dám ustrojit na devět mís,
na čtyry málo, na pět nic,
okna zacpu, dveře zandám,
a se svým nejmilejším
za kamny se schovám.*

*Přála bych se dostat
do křišťálové komory
za mramorový stoleček
kleníčkováný hřebíčky,
na stolečku vína skleničku,
královskou žemličku
a stříbrnou lžičku.
Tak schopná já družka nejsem,
abych se zalíbila všem.
Do těch škol jsem nechodila,
v těch školách se to neučila.
Až já do těch škol chodit budu,
něco víc já umět budu,
něco víc –
nebo nic.*

*Ten vraný kůň vzhůru hlavu nese
a taky někdy klesne.
Tak já ta schopná dívka nejsem,
abych se zalíbila všem.
Páni muzikanti hrajte, ať to všecko řinčí,
ať se pod koleny žíly nezkrátí.
Kdepak je pan družba?
Ať sem pro mě jde
na jedno kolíčko nebo na dvě:
bude – li se ti to třetí líbit,*

můžeš je do rána splnit.“

Poté si zadupala na stole, slezla z něj na lavici u stolu a zpívala:

*„Ještě si zadupám na bílé lajci,
kdepak je pan družba?
Ať sem jde k tanci!“*

(Opět na stole.)

*„Ještě si zadupám na bílém stole.
Kdepak je pan družba,
ať sem jde pro mne:
kdepak je pan družba,
ať mně jde ssadit,
neb se mi už stýská
za stolem sedít.
Cožpak já nejsem družka na módu,
když vám to tu všechno vyvedu?“*

Družba jí pak podal ruku, ona mu vletěla do náruče a zatančila si s ním třikrát do kola (kolečko).

Významným bodem obřadu bylo i vykupování nevěsty. Družba (nebo tlampač) ji kupoval od žen pro ženicha. Dělo se tak podle ustálených zvyků - bylo na něm vyřešit od žen zadávané úkoly, tzv. hádanky. Žádaly od něj přinést velmi podivné věci: zajíce, co po lopatě skáče (koláč) – zrcadlo bez skla, aby se v něm každý viděl (vodu v míse) – spížírnu s devíti přihrádkami (paličku lnu) – šváby bez nohou (sušené švestky) – mužský zvyk (fajfku a šňupací tabák) – ženskou spokojenost (kávu nebo rosolku) - kobylu bez střev (nástroj na klepání lnu, tzv. mředlici) – vlasatou coudrli (hnětanku ze zelí) – kaši bez ohně vařenou (strouhané syrové brambory slazené medem nebo řepným sirupem) – mouchy bez křídel (rozinky) – soudek bez obručí s dvojím vínem (vejce) – jitrnici devětkrát okolo stolu otočenou (provaz) – ovoce, které tři roky zraje (jalovec), slepičku, na které ještě žádný kohoutek neseděl (na stůl postavili malou holčičku) a mnoho dalších. Vrcholem pak bylo přinést strom devatera ovoce – smrček (nebo trnka) ozdobený svíčkami, cukrovím a ovocem. Ženy počítaly ovoce, ale která se zmýlila a dotkla se jich, dostala lískovým proutkem přes ruku. Na to byl přinesen „panímámin koláč“, bochník na loket (cca 70 cm) dlouhý a široký na způsob mazance upečený. Ten se rozkrájel, každý kus se pomazal medem a rozdál se mezi hosty. Stejně se naložilo i s vandrovním (velkým) koláčem, do něhož se napříč zapékaly dva dráty. Strom devatera ovoce symbolizující rajský strom života se zapíchl doprostřed koláče. Nevěsta si ze stromu vzala srdce (symbol manželské lásky), kolébku (symbol dítěte) a růženec (symbol víry). Tyto symboly se umísťovaly i na vandrovní koláč.

Až když družba (tlampač) všechny hádanky uhodl, směl si ženich odvést svoji nevěstu: avšak dosud mu ještě úplně nenáležela, musel složit nové výkupné. Musel vystavět důkladný „most“ o čtyřech sloupech, přes nějž by k němu mohla přejít. První družba položil od jednoho rohu k druhému napříč přes stůl několik stříbrných peněz. Poté na stůl vystoupila nevěsta a po tomto „mostě“ přešla na druhou stranu k ženichovi. S ním i s družbou si zatančila. Při kladení mostu se hlásili o slovo také muzikanti: „Jen aby most byl pevný!“ Načež se vybíralo i na ně.

Poté si nevěstu konečně odvedly vdané ženy, z hlavy jí sejmuly čepení z myrtových větvíček a stužek a dají jí na hlavu čepec, tzv. koláč. Nevěsta se naoko zdráhala, dvakrát odmítla, ale

potřetí čepec přijala. Nyní se teprve stala mladou ženou. I tento obřad, tzv. „zavádění nevěsty“, kdy byla mladá žena přijata do skupiny provdaných, ale bezdětných žen, provázely písně:

*„Nevěsto, nevěsto, děvče milé
nedej sobě bourat tvé čepení,
jestli si čepení bourat dáš,
ty na mě vzpomeneš, uhlídáš.“*

*Sundej ty ženichu, sundej věnec,
a vždyť ty nejsi žádný mládenec,
nevěsta pannou byla, pentle nosila,
ona je pro tebe sundat musela.“*

Pak ji odčepenou přivedly za zpěvu a hraní dud ženichovi zpět. Družičky zpívaly:

*„My máme mladou ženušku,
my máme mladou ženu.
Kdo ji chce viděti,
musí nám platiti,
nebo mu klobouk vemu.“*

Domnělá žena, často s pannou v ruce, se věšela manželovi kolem krku, avšak byl to opět klam: ženy ho opět ošidily, nebyla to jeho mladá žena, ale stará baba. Novomanžel se zase musel vykoupit, tentokrát potřetí a naposledy.

Ženy odešly a za chvíli s muzikanty přivedly skutečnou nevěstu. Ženich ji uctivě přivítal, podali si navzájem ruce a třikrát si dokola zatančili. Tím teprve se nevěsta stala jeho ženou.

Pak se všichni svatebčané odebrali do hospody, kde se opět bavili při volné zábavě při zpěvu, hudbě a tanci až do rána. O zábavu se staral vedle muzikantů hlavně tlampač, ale i družba, droužka, dokonce i kuchařky. Svými vtípnými průpovídkami vyplnili celý druhý svatební den.

Třetího dne, tedy ve čtvrtek, se mladá žena definitivně loučila se svými rodiči: nechyběl tu opět tlampač se svými průpovídkami, jemuž zdatně sekundovaly družičky. Spolu se ženou si odvážel novomanžel i její výbavu. Bohatá nevěsta si z domova odvážela „vybití“ nebo-li „roucho“ na několika vozech.

Když se blížil ženichův vůz s nevěstou k jeho rodnému statku (domu), vítali jej vesničané (pokud žil v jiné vsi) tradičním „zatažením“, z něhož se musel vykoupit. A zpívalo se.

*„Otvírejte se Fajtojic /název statku/ vrata,
vezem vám nevěstu od stříbra, zlata.
Otvírejte se Fajtojic dvírce,
vezem vám nevěstu, má nový třijce /střevíce/.
Otvírejte se všechny závory,
vezem vám nevěstu, samý fábory.
Pojďte ji, rodiče, pojdte ji vítat,
bude vás Ančička /jméno nevěsty/ pěkně poslouchat,
pojdte ji vítat, všichni přátelé,*

*Ančička je vaše, jiná nebude,
pojdte ji vítat, pojdte ji přece,
budete - li z křenu, ona je z pepře.
Poneste stoličku, poneste k vozu,
ať si vám nevěsta nezláme nohu.
Jestli si ji zláme, bude naříkat,
komu pak tu vinu budete přičítat.
Když přijdeš ku dveřím, vem za vorbičku /kliku/,
pochválen Pán Ježíš, zlatý tatičku.
Když přijdeš do sence, řekni Pochválen,
panímáma ti řekne Na věky, amen.“*

Na prahu nového domu již očekávala nevěstu ženichova matka. Nevěsta jí padla s pláčem okolo krku a prosila: „Má zlatá mamičko, přijměte mne jako svou a neubližujte mně.“ Někde se prodej nevěsty uskutečnil až v domě ženicha.

Čtvrtek byl obyčejně posledním dnem svatebního dění. Veškeré radovánky s ním spojené ustaly a mladá žena se musela začlenit do nové domácnosti.

Místně však bývalo zvykem následující neděli svatební veselí na chvíli obnovit. Propíjel se ženichův rozmarýnový věnec a tanec s hudbou trval další tři dny, tedy až do středy.

CHODSKÁ SVATBA V DOMAŽLICKÉM MUZEU CHODSKA

Ztvárnění „Chodské svarby“ v prostorách muzea a její slavnostní zpřístupnění připadlo na Boží hod Velikonoční v roce 1935. Zasloužili se o to tehdejší představitelé domažlického kulturního života. Vedle členů kuratoria muzea měl na tomto díle velký podíl tehdejší správce muzea Alois Procházka, stavitel, jenž samotnou scénu chodské svatby upravil do prostoru chodské světnice, „sence“. Cenné informace nám zanechal i Antonín Odvody, pokladník kuratoria, z jehož podrobných záznamů můžeme čerpat.

Muzejní kuratorium oslovilo sochaře a malíře Václava Amorta, aby podle charakteristických typů Chodů a Chodek vymodeloval čtrnáct svatebčanů, resp. jejich hlav. Václav Amort (1891 – 1967) se narodil v Olomouci do rodiny sochaře Aloise Amorta. Matka Eliška, dcera voskaře Antonína Kratochvíla, pocházela z Domažlic. Rodina se usídlila na Slovácku, kde otec se synem pracovali ve společném ateliéru. Do Domažlic původně přijel Václav Amort jen splnit zakázku domažlického muzea, ale natolik se mu zde zalíbilo, že zůstal po zbytek života. Po Domažlicích se procházel se širákem, viržínkem a hůlkou a hovořil se slováckým nářečím. Ateliér měl v domě v blízkosti vlakového nádraží.

A tak sochař Amort spolu s Odvodým obcházeli kraj a vyhledávali typické obličejové tváře Chodů a Chodek, ale často je museli pro sezení modelem dlouho přemlouvávat. Nejvíce se zdráhala představitelka postřekovské babičky s vnoučaty (obr.1), Barbora Škardová (rozená Dufková, narozená v roce 1876) z Milaveč. Obávala se negativní reakce rodiny i vesnice. Nakonec svolila, ale v konečné fázi nebyla spokojena s krojovou výbavou figuríny, a tak alespoň přinesla babičce svůj vlastní šátek na krk. Aby prý byl lepší než ten z muzejních sbírek. Více vhodných tváří objevili ve Stráži. Tříletou Milušku Randovou (provdanou Váchalovou) musel mistr Amort upláct čokoládou (obr. 2). Chlapec (obr. 3), jedenáctiletý Matěj Kozina, (narozen v roce 1924) se dostal jako model díky své matce Anně (Hančí) Kozinové ze Stráže, tehdy čtyřicetileté (rozené

Pelnářové, narozené v roce 1895 v Újezdě, zemř. 1982). Ta v chodské svatbě představovala matku žehnající nevěstě (obr. 4). Hančí Kozinová byla nejen na Domažlicku známá osobnost. V roce 1923 vítala na domažlickém náměstí jménem chodského lidu našeho prvního prezidenta, T. G. Masaryka. Na Velikonoce roku 1930 ji pozvala do Prahy předsedkyně tehdejšího Československého červeného kříže Alice Masaryková, aby přednesla do rozhlasu mírový projev. V roce 1938 se organizačně podílela na akcích proti záboru Chodska, byla členem deputace na Pražský hrad. Notoricky známá je její rozhlasová pozvánka pro zlomený český národ na památnou pouť ke sv. Vavřinci v srpnu 1939. Svými příspěvky do místních novin a jako členka Sdružení chodského národopisu vystupovala proti odkládání kroje. Pro roli děda (obr. 5), nejzdařilejší postavu chodské svatby, byl osloven Martin Kobes (narozený v roce 1859, 76 let), řečený Svatoš, který i přes svůj vysoký věk docházel denně do ateliéru pěšky z Újezda. Kvůli jeho urostlé postavě si jej již v roce 1895 vyhlédl sochař František Hošek jako model pro sochu Koziny na Hrádku. Nakonec dal přednost robustnějšímu sedláku z Nevolic. Za kmotru (obr. 6) vybrali Annu Bartoškovou (rozenou Svačinovou, narozenou v roce 1917, 18 let) ze Sedlic a její otec Jakub Svačina (narozený v roce 1883, 52 let), přezdívaný Frček, stál modelem za otce nevěsty (obr. 7). Děvče ve svátečním postřekovském kroji (obr. 8) představovala Marie Freiová (rozená Kapicová, narozená v roce 1912, 23 let) a děvečku ve všedním oblečení horních vesnic (obr. 9) Marie Vebrová (provdaná Freiová, narozená v roce 1915, 20 let), obě z Újezda. Nevěsta (obr. 10) Josefa Svobodová (provdaná Vogeltanzová, narozená v roce 1919, 16 let) pocházela z Mrákova. Odtud byl i ženich (obr. 11) Josef Kuneš (narozený v roce 1909, 26 let). Družba (obr. 12) Karel Pelnář se narodil v Luženicích (v roce 1916, 19 let) a v nedalekých Luženičkách bába (obr. 13) Anna Machová (rozená Růžková, narozená v roce 1866, 69 let). A nakonec droužka (obr. 14), Anežka Šlaisová (provdaná Sladká, narozená v roce 1913, 22 let). Když k nim do Nevolic dorazil mistr Amort s Odvodym, její otec se obával, že to jsou zase nějakí Pražáci, aby si jen vypůjčili dceřin sváteční kroj a vrátili ho jako „cumel“. Jediný svatebčan, mládenec (obr. 15), nebyl modelován sochařem Amortem. Pochází ze starších muzejních sbírek.

A kolik v roce 1935 tato naprosto jedinečná figurální kompozice stála? Za modelování hlav, rukou a nohou dostal sochař Václav Amort honorář 5.806 Kčs, domažlický švec Karel Pugnar za zhotovení deseti párů bot 971,- Kčs. Proutěné figuríny z Uherského Hradiště a z domácí výroby přišly na 2.069,90 Kčs. Za látky od firmy Kapic a Lang z Postřekova a oděvní doplňky od sester Marie a Anny Bílkových z Mrákova se dalo 7.658,- Kčs. Spolu se sklenářskými, truhlářskými, čalounickými a dalšími nezbytnými výdaji bylo celkem zapláceno 53.187,75 Kčs.

Samotná muzejní scéna chodské svatby, nejvýznamnějšího rodinného obřadu jednotlivce i vesnice, představuje žehnání rodičů nevěstě. Ta klečí s modlitební knížkou v ruce před svými rodiči a děkuje jim za vychování: *„Íčko vám děkuju, mý zlatý rodiče, za to vaše dobré vychování. Na kolena padám, ruce, nohy líbám, habyste mně dali požehnání.“*

Na sobě má nevěsta smuteční kroj dolního Chodska, „vobleč“, na důkaz, že se vzdává svobody: košili s tzv. pokosnými rukávy, na ní tmavě modrý soukenný kabátek lemovaný kožešinou, sukni (šerku) téže barvy s bílou tylovou zástěrou (fěrtuchem), kolem krku bílý tylový šáteček překrytý tmavě modrým hedvábným šátkem, na nohou červené punčochy a na nohou vyšívané bůtky. Na hlavě má čepení, v ruce bílý vyšívaný šáteček a modlitební knížku. Droužka má na hlavě též čepení a rukávce. Ty musela mít i v zimě, kdyby mrzlo. Nevěsta má v pase širokou fialovou stuhu (pantl). Svobodná dívka pantle vůbec nenosila, teprve je dostala darem ženicha, tzv. kalunky, původně bílé a bavlněné. Tkalounkářství patřilo v Domažlicích mezi nejrozšířenější řemesla, ve městě fungovalo několik továren. Ty svoje výrobky vyvážely daleko za hranice Chodska. Časem, snad přirozenou touhou po zdobivosti, se stávaly nevěstiny „kalounky“ stále širší a původní

nahradily hedvábné bohatě vyšívané pantle. Nevěstinu svobodu představovalo čepení a začátek nového manželského života právě široký pantl v pase (podvázala si svobodu).

Tradiční oděv postřekovské nevěsty (není zastoupená v expozici) si zachovával archaický ráz. Skládal se z černého soukenného kabátku s vykrajovaným našitým límcem a faldíky na zádech, černé soukenné sukně (šerky). Nechyběla bílá zástěra (fěrtuch) se strojovou výšivkou a stejný šátek i na krk vepředu zasouvaný do kabátku. Košile byla bez tradičního „vykladku“ (širokého nabíraného límce), zato s háčkovaným okolkem kolem krku a na okrajích dlouhých rukávů. Do výstřihu kabátku se připínala dlouhá červená stuha, tzv. nápěnka, sahající až k pasu. Starší ozdobou hlavy nevěst z horního Chodska byly zelenobílé věnečky z drobných voskovaných kvítků a proutky rozmarýny začesané do vlasů. Ve 30. letech 20. století začaly nevěsty nosit na hlavách čepení s vzadu připevněnou červenou květovanou stuhou, tzv. pantlem. Mužský postřekovský svatební kroj se nelišil od toho z dolního Chodska, jen kabát byl nezdobený.

Ženicha a družbu ve scénickém ztvárnění poznáme podle tzv. ženících kabátů (županů) z tmavě modrého sukna s bohatým barevným vyšíváním, v jejichž horní dírci se nosily pentle - červená a zelená jako dar od nevěsty. Ženich právě na svatbu oblékal poprvé ženící kabát, zařadil se tak mezi dospělé muže. Jako svobodný nosil jen vestu a kazajku. Na hlavě mají široké klobouky (ten rovněž měl poprvé v den svatby) ověšené rozmarýnou a hedvábnými fábory, nejméně sedmi. U ženicha je první pentle bílá na znamení smutku a u družby červená. Oba mají v ruce tzv. svatební hole (lískové proutky) s červenou mašlí připomínající mariánskou legendu (mezi všemi nápadníky Panny Marie se jediný Josefův prut zazelenal a navrchu vykvétal).

U ženských postav můžeme vidět veškeré známé úvazy hlavy – od archaického čepce koláče (již v r. 1846 o něm Božena Němcová psala jako o mizející krojové součástce) nahrazovaného již kolem roku 1820 bílými plenami. Čepec koláč, po odložení jen jako součást obřadního kroje, nahradil červený šátek tovární výroby známý i z jiných částí Čech a Moravy, tzv. kosmanský (lišil se pouze velikostí, na Moravě byl podstatně větších rozměrů). Kolem roku 1860 se rozšířil černý šátek s výraznou barevnou výšivkou, původně strojovou, po roce 1910 ruční. Návštěvník uvidí i velký vlněný šátek, tzv. salup, nošený v zimě a vyráběný v kdyňské přádelně.

Figurální kompozice chodské svatby zůstává prakticky v nezměněné podobě velkým lákadlem v muzejní expozici dodnes.